



Compromesos fins a on?

MONTSERRAT MINOBIS

Amb motiu de l'estrena al Teatre del Liceu de Barcelona de l'òpera de Hindemith *Maties el pintor* (*Mathis der Maler*) se'ns posa a l'abast un motiu de reflexió important a l'entorn de quina ha de ser la funció de l'artista, o de l'intel·lectual per ampliar més el concepte, en un món on les injustícies (guerres, fam, misèria...) estan a l'ordre del dia. No sé si tothom sap que Hindemith a través d'aquesta òpera, basada en el personatge històric de Mathias Grünewald, pintor alemany autor del famós *Retaule d'Isenheim*, que s'adherí a la revolució dels camperols (1524-1525), de caràcter social i religiós, reflexiona —justament— sobre l'autonomia de l'art i la funció de l'artista en un món confús, injust i turbulent, en una mena de metàfora del Tercer Reich.

Traslladada aquesta reflexió en el context actual, potser fóra bo que hi intentéssim aportar el nostre granet de sorra qüestionant-nos —ben sincerament— si les activitats dels o les artistes i intel·lectuals són o no són les correctes, després d'haver vist aquesta llarga corrua d'homes i dones vinculats a diversos sectors del món artístic desfilar per Sarajevo. Una actitud compromesa és això? O ha de ser diferent? N'hi ha prou d'anar-hi a fer un recital o a intercanviar opinions? La solidaritat es demostra així? O és tota una altra cosa? Hindemith va veure prohibida l'estrena de la seva obra i el

compositor —que també fou l'autor del text— va haver d'exiliar-se als Estats Units. S'ho va jugar tot, en una paraula. Els nostres artistes, escriptors, intel·lectuals, han fet concerts, exposicions, rodes de premsa on han expressat el seu dolor per la guerra del Balcans, per exemple. Però no cal fer un pas endavant més en el compromís personal i col·lectiu? La intel·lectualitat europea no és capaç d'exercir la seva funció crítica de tal manera que obligui els polítics (incapaços fins ara d'aturar la guerra) a prendre decisions més contundents i definitives? O és que no creuen en la força dels seus arguments? I de la seva posició davant qualsevol conflicte político-social?

En un petit debat fet a Ràdio 4 sobre aquesta qüestió, un crític, un músic i una pintora van convenir que l'artista, l'intel·lectual, es projecta a través de la seva obra. I que a partir d'aquí el grau de compromís es demostra no solament amb l'exercici de la crítica, sinó amb la profunditat i la intenció que dona a tota la seva obra. Però quan les situacions són tan injustes, no hem d'exigir un compromís més fort? Com el de Grünewald? Cal remarcar l'oportunitat que ens ofereix el Liceu amb la posada en escena —magnífica, per altra banda— d'aquesta obra de Hindemith per intentar donar resposta a aquesta gran pregunta: artistes, intel·lectuals, compromesos fins a on?

13

Mala memòria

FERMÍN BOCOS

M'ha cridat l'atenció l'escàs i fins i tot desinformat resso amb què la premsa madrilenya ha despatxat la mort de Frederica Montseny. Potser queda tot dit si subratllem que la seva condició de primera dona que va arribar a ser ministra ha estat el tret biogràfic que primava en les necrològiques distribuïdes per les agències de premsa. Només algunes plomes de veterà (la d'Eduardo Haro Tecglén, per exemple) han aconseguit fer-se un forat a les pàgines apressades de la premsa de la capital per evocar el record de qui ho va ser pràcticament tot al si del moviment anarcosindicalista en uns anys en què l'ideal llibertari era majoritari entre els treballadors. La ironia que l'episodi polític més controvertit de la seva atzarosa trajectòria política —l'etapa com a ministra de Sanitat— hagi estat el fet més destacat pels joves comunicadors de la televisió em porta a pensar en com és d'efímera la memòria històrica; en com són d'injustos els materials sobre els quals de vegades s'assenta la glòria i, sobretot, en l'inquietant procés de desmemoriantment col·lectiu a què paradoxalment ens empeny cada dia una mica més la superficialitat bàsica dels missatges informatius que engendra la televisió.

També he arribat a pensar que potser una part d'aquesta amnèsia respecte a un personatge que va ocupar un espai destacat al retaule dels protagonistes de les lluites socials dels anys vint i trenta —per no parlar del període de la Guerra Civil— té alguna cosa a veure amb l'oblit deliberat de qualsevol fet o persona que tornin a evocar aquella tragèdia. Pot ser que també actui algun ressort en aquesta direcció, però la veritat és que m'inclino a pensar que el que pesa més és senzillament la nostra funesta mania de viure al dia, mania que comporta la irrespectuosa actitud per la vida i els fets dels qui ens han precedit i no tenen tribu en el present. Perquè, aquesta és l'altra: estic convençut que si la CNT dels nostres dies fos comparable al que era la UGT (abans de l'estafa de la cooperativa PSV), probablement la mort de Frederica Montseny hauria posat en peu almenys una setmana de paraules dictades pel desig d'homenatge.

Tret d'algunes excepcions, la mort de Frederica Montseny no ha rebut gaires mostres d'interès entre els mitjans de comunicació. Segons l'articulista, aquest oblit no fa sinó confirmar que la memòria històrica és efímera i que molt sovint la glòria s'assenta sobre materials injustos

No essent actualment significativa la implantació de la, en altre temps, poderosa Confederació Nacional de Treballadors, la sort del llegat biogràfic de Frederica Montseny ha quedat en mans ignorants. La seva figura —que hauria estat fins a cert punt una revelació per a molts joves— ha estat presentada sota l'imperi de la rutina. Fins i tot amb una certa crueltat des del punt de vista iconogràfic —la fotografia principal distribuïda per les grans agències la presentava ja devastada per la malaltia, cega i concentrada en un gest buit propi dels qui tenen molt minvades les capacitats motores facials—. Un horror, una cara impossible d'adoptar com a companyia de la lectura d'un apunt biogràfic llegit amb interès. Pel que sembla, ningú no va tenir un minut per a la pietat en la confecció d'algunes de les portades dels diaris de Madrid, diumenge passat. Tampoc hi va haver, com queda dit, generositat en l'espai dedicat als panegírics, no més necrològiques de disc dur, superficials i planes. Material per complir. El combustible idoni per no suscitar ni la més mínima emoció.

I, no obstant, Frederica Montseny es mereixia una part de l'espai de premsa que aquests dies encara continua ocupant l'embaixador *culebrón* que protagonitza l'a-

venturer banquer Mario Conde. Ni tan sols caldria tenir al cap alguna de les idees que van donar sentit a la seva llarga vida de lluitadora inoxidable per l'ideal llibertari. N'hi hauria prou, tal com ho veig, amb la simple apreciació de la història. Amb el respecte al record dels qui en un sentit o altre han forjat la cultura de llibertat que avui abreujadament en diem democràcia. Aquestes coses li semblarien elementals, poso per cas, a un anglès; i encara més a un nord-americà que, en cas que Frederica hagués nascut a Amèrica, hauria tingut ja més d'una oportunitat de conèixer la seva vida novel·lada pel cine o les sèries de la televisió.

Crec que som un poble bàrbar que per a major desgràcia ignora aquesta condició. Enterrem bé els morts, però els oblidem molt de pressa. No endeguem bé la continuïtat. Parlant clar, em sembla una atrocitat el creixent costum de prescindir de la memòria —i les paraules— dels qui ens han precedit. Una estultícia com aquesta condueix a la despersonalització; al regne amorf dels sense cervell, el reclutament dels quals sembla que va vent en popa en aquesta fi de segle pau-tada per l'univers mediàtic de la televisió.

No sé què hauria dit de tot això la Frederica Montseny que vaig conèixer personalment a mitjan anys setanta. Suposo que hauria identificat en la colossal apatia cultural en què es mou la societat dels nostres dies el tret dominant de l'alienació. Per descomptat, l'hauria sumit en la perplexitat saber que per il·luminar la seva densa biografia política improvisats biògrafs periodístics havien decidit triar l'episodi del ministeri de Sanitat. Ella va portar sempre aquella història com una ferida sense cicatritzar, com l'expressió oberta de la contradicció política més clamorosa de la seva vida. També la decisió sobre la qual més vegades va tornar. De fet, va conservar intacte el dubte durant més de quaranta anys. Aquell dubte que va polaritzar el debat anarquista de l'última meitat de segle. Va fer bé d'acceptar l'oferta de Largo Caballero per entrar juntament amb

García Oliver en el govern? La situació política era insostenible, i el gest, imprescindible, com a símbol, enmig de la guerra, però al mateix temps, no era també la negació del principal entre els principis anarquistes?

Va haver-hi opinions —i encara hi són— per a tots els gustos. Personalment, crec que només els qui van viure aquells ominosos dies portats per la Guerra Civil ho poden jutjar. Amb els ulls del present, evidentment no seria possible. Ella mateixa, en més d'una ocasió, mantenia el dubte en els seus records.

D'altra banda, la recordo com una anciana molt enèrgica; sense la majestat física de Dolores Ibárruri, però encara amb el llamp en la paraula. Crec que tenia al cap un excés de l'Espanya que desfilava per les pàgines de *Ruedo Ibérico*, des de la *rue Latran*, a París, però em va semblar que encara tenia humor per escoltar. Retinc, sobretot, el timbre destemperat d'una veu molt peculiar: com metal·litzada pel contacte amb les implantacions dentals.

Delatava, crec, més cultura que informació actualitzada sobre el que passava a l'interior. Recelava de les anàlisis que pronosticaven la fi del feixisme. Estava convençuda que políticament parlant el franquisme sobreviuria al dictador. En realitat, crec que mai no es va poder desprendre del tot de les ulleres amb què va veure com el seu món era devorant per la Guerra Civil. Amb tot, continuava creient, malgrat l'amargura: primer de la derrota de la Revolució, després per la pèrdua de la guerra i, finalment, per l'exili. Però a pesar de tanta calamitat —augmentada per les doloroses dissensions al si del moviment anarcosindicalista—, no havia perdut la fe en l'ideal llibertari, aquell que fonamenta la relació entre els éssers humans sobre un mateix peu d'igualtat.

La recordo implacable. Parlant, semblava voler tornar a dur la pistola al cinyell. La paraula rescatava el mite revolucionari aureolat físicament per l'edat. També recordo que feia per igual responsables feixistes i comunistes del curt estiu de l'anarquia a la península Ibèrica. No els va perdonar mai. Que la terra li sigui lleu.

Fermín Bocos és periodista
(Trad. Clara Sandaran)